

УДК 316.1-057.87

В. І. Кутирьова, канд. соціол. наук

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНІ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА: ДИНАМІКА ТА АКТУАЛЬНИЙ СТАН

Проаналізовано політико-ідеологічні самоідентифікації українського студентства як суб'єкта політики, взаємозалежність цих процесів та формування у майбутніх фахівців інтересу до політики, відповідної громадянської позиції, певних політичних установок та дій. Автор підкреслює, що зафіксована у процесі досліджень, проведених серед українських студентів співробітниками кафедри соціології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна у 2001–2002 рр. та 2008–2009 рр., динаміка політико-ідеологічних самоідентифікацій студентства дозволяє говорити про те, що проект побудови незалежної національної держави, який базується на демократичних принципах, актуалізував у свідомості молодих людей національно-демократичні ідеологічні цінності; водночас збільшення кількості прибічників лівого напрямку може свідчити про зростання соціальної невдоволеності і, відповідно, протестного потенціалу студентства.

К л ю ч о в і с л о в а : політико-ідеологічні самоідентифікації, політико-ідеологічні ідентичності, студентство, політична активність, інтерес до політики.

Однією з найгостріших проблем пострадянських держав залишається неготовність більшості людей бути активними учасниками трансформаційних процесів, які значною мірою визначаються їхньою нездатністю адекватно позиціонувати себе у новому політичному континуумі й усвідомлювати свої реальні політичні інтереси. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває дослідження процесу ідентифікації особистості з певною політичною ідеологією як одного з важливих показників її політичного самовизначення.

Процес ідентифікації пов'язують з пізнанням людьми власних соціальних зв'язків у процесі спільної життєдіяльності. Це психологічний механізм формування "Ми"-відчуття, усвідомлення своєї належності до певної спільноти людей, яке відбувається через антитезу "ми" – "вони". Результатом цього процесу стає формування певної ідентичності особистості.

Самоідентичність характеризується як певна складова ідентичності, "Я"-фактор, тобто те, ким індивід себе вважає, з якою групою, спільнотою чи

ідеологічною течією він себе ототожнює [1]. Слід зазначити, що це поняття набуває сьогодні особливого дослідницького інтересу. Так, З. Бауман зазначає, що в суспільстві постмодерну в людини відсутня чітко визначена ідентичність: чим менше *виділяється* ідентичність, тим краще для її власника. Людина, хоч і залишається пов'язаною з традиційними цінностями і заданими ролями, інакше усвідомлює міру своєї свободи в нестабільному світі, специфічно визначає траєкторію своєї долі в ньому.

Крім того, нестійкість, мінливість ідентичностей сучасної людини породжує проблему активізації впливу на особистість різноманітних ситуативних чинників. У свій час російським дослідником Б. Грушиним був запропонований концепт так званих "ситуативних" спільнот, які виникають на певний час. При цьому елементи, що їх складають, зазвичай продовжують залишатися членами таких стійких групових спільнот, як класи, верстви, прошарки. Дослідник пише: "Як судно, що міцно стоїть на якорі з довгим ланцюгом, відноситься хвилями то в один, то в інший бік, залишаючись при цьому у фіксованих просторових межах, так і груповий індивід, виявляючись членом то однієї, то іншої трансгрупової спільноти, не змінює свого групового статусу. Виявляючись на якийсь час елементом ситуативної маси, індивід може дотримуватися моделі поведінки, що істотно відрізняється від тієї, яка властива соціальній групі, до якої він належить" [1]. Ця риса свідомості сучасної людини значною мірою пояснює мінливість її політичних уподобань, а також зумовлює складність розробки пояснювальних моделей політичної самоідентифікації особистості.

У контексті співвідношення понять "ідентифікація" та "самоідентифікація" частіше за все перше визнається як таке, що за смыслом вбирає у себе сутність другого. На думку українського дослідника М. Шульги [1], самоідентифікація має два смислові відтінки. Один із них має зовнішню спрямованість і пов'язаний з фіксацією індивідом (групою) свого становища в системі суспільних зв'язків. Інший смисловий відтінок спрямований усередину, на себе. Він віддзеркалює відчуття особистістю своєї безперервності, послідовності, тривалості в часі, власної зібраності в єдину психологічну цілісність. Фактично йдеться про автентичність особистості, тобто відчуття нею достовірності власного існування¹.

Звертаючись до вивчення політико-ідеологічної самоідентифікації студентства як суб'єкта громадсько-політичного життя, ми виходили із специфіки даної соціальної групи, яка, з одного боку, завдяки освітнім характеристикам, рівню мобільності, динамізму, новаторству може претендувати на статус майбутньої інтелектуальної, в тому числі політичної, еліти, з іншого – сучасний студент є молодою людиною, політична соціалізація якої відбувається за

¹ Сьогодні у психологічних дослідженнях термін "автентичність" активно використовується для позначення способу життя, що оптимально відповідає природі особистості. "Бути автентичним" фактично означає "бути собою".

умов суперечливого впливу різноманітних політичних ідеологій, що актуалізує проблему амбівалентності її політико-ідеологічної самоідентифікації. Ця проблема ускладнюється ще й нерозвиненістю українських політичних партій, які досить часто декларують суперечливі ідеологічні цінності, що дається взнаки при особистісній політико-ідеологічній ідентифікації.

При цьому під політико-ідеологічною самоідентифікацією ми розуміємо процес солідаризації особистості з певною систематизованою сукупністю понять, ідей та уявлень, через які вона усвідомлює свій стан у системі суспільних відносин, оцінює існуючу соціально-політичну дійсність, виражає власні інтереси та обґрунтовує шляхи і засоби їх реалізації через механізми політичної участі.

Мета даної статті полягає у дослідженні особливостей політико-ідеологічної самоідентифікації українського студентства; у спробі з'ясувати, наскільки задекларовані політико-ідеологічні вподобання українських студентів знаходять свою реалізацію в їхньому ставленні до питань зовнішньої та внутрішньої політики держави, протестних установках, інтересі до політики, громадянській позиції, тобто наскільки політико-ідеологічні самоідентичності є такими, що визначають політичну суб'єктність українських студентів. Причому під політичною суб'єктністю в даному контексті варто розуміти особистісну якість, що вказує на міру підготовленості та готовності соціального суб'єкта до реалізації функцій політичного суб'єкта (виборця, прибічника політико-ідеологічного напрямку, члена партії, громадянина тощо). Виконання цих ролей передбачає наявність певних знань, навичок (що характеризує підготовленість), а також психологічної установки або готовності до певних дій у сфері політики.

Ця стаття заснована на результатах досліджень "Проблеми формування громадянської ідентичності української молоді: роль освіти як чинника консолідації суспільства" (2008–2009 рр., за репрезентативною вибіркою опитано 3058 студентів 33 ВНЗ України) та "Класичні університети як осередки формування майбутньої інтелектуальної еліти українського суспільства" (2000–2001 рр., за репрезентативною вибіркою опитано 1810 студентів 16 ВНЗ України) [2].

З метою визначення політико-ідеологічних ідентичностей у нашому дослідженні студентам ставилося запитання: "Який із політико-ідеологічних напрямків Вам найбільш близький?". За результатами дослідження, респонденти підтримують здебільшого центристські політико-ідеологічні напрями, а саме: соціал-демократичний (16% серед тих, хто відповів, N=2923), ліберальний (9%) і націонал-демократичний (21%). Інші політико-ідеологічні уподобання представлено таким чином: 6% респондентів підтримують комуністичний напрям, 6% – соціалістичний, 10% – екологічний, 5% – християнсько-демократичний, 1% – радикально-націоналістичний, 3% – інші напрями. Більше 1/5 респондентів не визначилися з власними політико-ідеологічними вподобаннями, що ускладнює можливість виміру як політичних, так і грома-

дянських ідентичностей значного прошарку українського студентства. Особливої уваги заслуговує і той факт, що, за результатами порівняння даних досліджень 2000–2001 рр. [2] та 2008–2009 рр., відбулося значне зменшення групи студентів, які підтримують центристські (соціал-демократичний та ліберальний) політико-ідеологічні напрями, а також певне збільшення груп прибічників лівих політико-ідеологічних течій і націонал-демократичного напрямку. Подібна динаміка може говорити про таке: з одного боку, проект побудови незалежної національної держави, що базується на демократичних принципах, актуалізував у свідомості молодих людей національно-демократичні ідеологічні цінності; з іншого – збільшення кількості прибічників лівого напрямку може свідчити про зростання соціальної невдоволеності і, відповідно, протестного потенціалу студентства. Крім того, за зазначений період дещо збільшилася кількість тих, хто не визначився з політико-ідеологічними вподобаннями, що свідчить про актуалізацію в Україні ситуації політичної дестабілізації та політичної невизначеності.

Формування та закріплення політико-ідеологічної ідентичності може відбуватися лише за умов заохочення до політичної інформації, зацікавленого ставлення до сфери політики (див. табл. 1). За результатами нашого дослідження, студентам здебільшого властивий ситуативний інтерес до політики: періодично цікавляться політикою 46% респондентів; зацікавлене ставлення властиве 14%, байдуже – 13%, принципово незацікавлене – 6%, політика викликає роздратування у 21% опитаних. Превалювання ситуативного інтересу до політики та відсутність інтересу до неї дозволяє припустити, що задекларовані респондентами політико-ідеологічні позиції не є глибоко усвідомленими, такими, що знаходять послідовне вираження в процесі політичного вибору.

Таблиця 1

Ставлення до політики студентів з різними політико-ідеологічними вподобаннями, %

Політико-ідеологічні напрями	Зацікавлене	Ситуативно зацікавлене	Байдуже	Принципово незацікавлене	Дратівливе
Комуністичний	24	33	13	10	22
Соціалістичний	19	47	11	9	19
Соціал-демократичний	18	52	9	4	16
Ліберальний	13	51	12	8	19
Націонал-демократичний	17	54	7	3	20
Екологічний	13	44	13	10	23
Радикально-націоналістичний	38	22	19	6	19
Християнсько-демократичний	15	47	14	3	22
Інший	21	42	15	4	22
Не визначилися	5	40	20	8	28

Як видно з табл. 1, взаємозалежність між політико-ідеологічною ідентифікацією та обраною поведінкою у сфері політики існує; особливо яскраво вона проявляється в розрізах радикали/центристи та політико-ідеологічно ідентифіковані/неідентифіковані (перші демонструють значно більшу зацікавленість політикою, тоді як останнім властивий менший інтерес до цієї сфери). При цьому найбільш зацікавлене, порівняно з іншими групами, ставлення до політики демонструють прибічники радикально-націоналістичного напрямку, проте серед представників цієї групи одночасно більше й байдужих до даної сфери життєдіяльності; епізодичний інтерес до політики властивий переважно тим, хто ідентифікує себе з соціал-демократичним, ліберальним і націонал-демократичним напрямками. До речі, це повністю відповідає характеристикам громадянської політичної культури, адже відомо, що у демократично розвинутих країнах громадяни підтримують здебільшого центристські політико-ідеологічні течії, а інтерес до політики (за умов політичної стабільності) є переважно ситуативним. Інша справа, що трансформаційні процеси в політичному просторі України вимагають перманентної зацікавленості громадян політичними питаннями, а переважання епізодичного інтересу свідчить про недорозвинуті політичну суб'єктність і політичну культуру молодих громадян.

Вивчаючи політико-ідеологічну ідентифікацію на пострадянському просторі, дослідники підкреслюють її щільний зв'язок з різними видами соціальної ідентичності, зокрема, просторово-територіальною, що, до речі, підтверджують і результати нашого дослідження (див. табл. 2).

Як видно з даних таблиці 2, найбільшою мірою приналежність до етнічної, громадянської, регіональної та локальної спільнот відчувають прибічники націонал-демократичної течії. Яскраво виражена громадянська ідентичність у представників націонал-демократичного напрямку цілком відповідає принципам даної ідеології, адже націонал-демократія є своєрідним синтезом помірною етнічного, регіонального, місцевого націоналізму та демократії.

Прибічники комуністичного та соціалістичного напрямів, серед яких, до речі, значний відсоток представників етнічної групи "росіяни", відрізняються менш вираженою ідентичністю з українською національною спільнотою. Превалювання орієнтації на східний вектор розвитку української держави зумовлює їхню більш виражену радянську самоідентифікацію.

Найвиразніша просторово-територіальна ідентифікація із світовим співтовариством виявилася властивою прибічникам християнсько-демократичного напрямку, що цілком відповідає принципам цієї ідеології, за якою держава не визнається найвищою політичною цінністю, адже моральні критерії й оцінки діяльності державі задає християнська віра. Проте можна припустити, що подібна політико-ідеологічна ідентичність студентів теж не є цілковито усвідомленою ними. Носії християнсько-демократичної ідентичності є більш релігійно (ніж політично) налаштованими особистостями. Про це,

до речі, свідчить той факт, що серед прибічників християнсько-демократичної течії найменший відсоток тих, хто назвав "своїми" людей із спільними політичним поглядами, і найбільший відсоток тих, хто відчуває себе "своїм" серед людей однакової віри.

Таблиця 2

**Просторово-територіальні ідентичності студентів
з різними політико-ідеологічними вподобаннями**
(у середніх, де 5 – "відчувають повною мірою", 1 – "не відчувають")

	Відчувають себе...						
	представником своєї національності	громадянином України	представником свого регіону	мешканцем рідного міста, села	радянською людиною	європейцем	громадянином світу
Комуністичний	3,907	4,124	4,185	4,385	3,137	2,824	3,373
Соціалістичний	4,145	4,220	4,078	4,390	2,455	2,901	3,402
Соціал-демократичний	4,017	4,382	4,306	4,457	2,071	2,983	3,551
Ліберальний	3,961	4,246	4,140	4,454	1,911	2,842	3,510
Націонал-демократичний	4,271	4,605	4,324	4,525	1,644	3,058	3,668
Екологічний	3,973	4,340	4,156	4,450	2,360	2,886	3,526
Радикально-націоналістичний	4,030	4,313	4,281	4,313	2,281	3,290	3,344
Християнсько-демократичний	4,113	4,296	4,221	4,460	1,939	3,074	3,636
Інший	4,013	4,063	3,950	4,364	2,325	2,785	3,325
Не визначилися	3,941	4,260	4,053	4,387	2,030	2,790	3,457
У цілому по масиву	4,049	4,345	4,181	4,440	2,076	2,920	3,525

Підтверджують наше припущення щодо взаємозалежності політико-ідеологічної та просторово-територіальної ідентичностей студентства і результати аналізу ставлення респондентів з різними політико-ідеологічними вподобаннями до перспектив політичного розвитку України: чим лівішою є заявлена респондентом позиція в політико-ідеологічному спектрі, тим лояльнішим є його ставлення до можливості об'єднання з Росією та Білоруссю і відродження Радянського Союзу. Ідеї приєднання до Євросоюзу та НАТО підтримуються більшою мірою представниками націонал-демократичного й радикально-націоналістичного напрямку (що, до речі, відповідає положенням програм політичних партій цього політико-ідеологічного крила) [3].

З усіх просторово-територіальних ідентичностей на особливу увагу заслуговує громадянська ідентичність, адже від того, наскільки вона буде розвинутою та актуалізованою у свідомості громадян, залежатиме рівень суспільної консолідації і динаміка національного розвитку України. За результатами нашого дослідження, громадянська ідентичність виявилась однією з найбільш виражених просторово-територіальних ідентичностей українського студентства. Проте більшість респондентів, незалежно від політико-ідеологічних уподобань, схильні були обирати альтернативу "скоріше відчуваю", і єдиною групою, в якій превалювало повне відчуття себе громадянином України, виявилась група прибічників націонал-демократичної течії.

Важливим показником усталеності громадянської ідентичності у прибічників різних політико-ідеологічних течій є сформованість у них почуттів громадянської гордості та патріотизму. Зазначимо, що представникам усіх політико-ідеологічних напрямів тією чи іншою мірою притаманні почуття громадянської гордості та патріотизму. Проте найвищий рівень гордості за власну країну, найбільшу готовність працювати на її благо та захищати у разі загрози демонструють прибічники націонал-демократичного й радикально-націоналістичного напрямів; найменшою мірою ці показники виражені у прибічників лівого політико-ідеологічного крила. Це дає підстави для припущення, що політико-ідеологічний чинник грає опосередковану роль у формуванні почуттів громадянської гордості та патріотизму, визначальним у цьому випадку може бути чинник етнокультурної приналежності, який значною мірою зумовлює рівень соціальної задоволеності респондентів і, відповідно, рівень їхньої громадянської гордості та патріотизму. Це, у свою чергу, може бути сигналом для політичних партій як активних носіїв політичної ідеології проводити масштабнішу роботу у напрямі громадянського та патріотичного виховання свого електорату [3, с. 199–224].

Ще одним показником сформованості політико-ідеологічної ідентичності студентства, який указує на ступінь усвідомленості задекларованої політико-ідеологічної позиції, виявилась особистісна значимість для респондентів приналежності до певної соціальної групи (див. табл. 3). Вимірити цю складову стало можливим завдяки запитанню: "У колі яких людей Ви найбільш відчуваєте себе "своїм"?". Зазначимо, що, незалежно від політико-ідеологічних уподобань, найбільш актуалізованими виявились ідентифікація з людьми із схожими життєвими цінностями, представниками свого покоління, а також з тими, хто спілкуються тією самою мовою.

Незважаючи на те, що ідентифікація з прихильниками схожих політичних поглядів не є пріоритетною для сучасного українського студентства, серед прибічників комуністичної (9%), соціалістичної (9%) та радикально-націоналістичної течій (9%) тих, для кого ця ідентичність є найактуальнішою, виявилось дещо більше (в інших групах цей показник не перевищував 4%). Нагадаємо, що представники саме цих груп демонструють найвищий рівень політичної зацікавленості.

Таблиця 3

**Актуалізовані ідентичності студентів
з різними політико-ідеологічними вподобаннями, %***

	Прихильники певних політичних поглядів	Люди Вашої національності	Люди, які спілкуються тією самою мовою	Люди тієї самої віри	Представники Вашого покоління	Люди з такою самою освітою	Люди такого самого матеріального стану	Люди Вашої майбутньої професії	Люди, які поділяють Ваші життєві цінності
У цілому по масиву	6	15	30	8	57	12	15	11	76
Комуністичний	9	17	30	7	52	11	13	11	72
Соціалістичний	9	16	26	7	57	13	19	12	76
Соціал-демократичний	4	14	30	6	59	9	14	11	80
Ліберальний	4	9	26	5	59	15	18	11	82
Націонал-демократичний	7	18	32	8	59	11	13	10	77
Екологічний	3	11	33	6	58	16	13	15	78
Радикально-націоналістичний	9	21	27	12	33	9	15	6	61
Християнсько-демократичний	3	24	34	19	51	15	15	10	72
Інший	10	17	27	9	32	12	12	13	82
Не визначилися	1	13	31	9	60	10	18	11	73

* Сума відповідей перевищує 100%, оскільки передбачалася можливість вибору декількох варіантів відповіді.

Крім того, представникам цих політико-ідеологічних напрямів властива більша підтримка протестних форм політичної активності. Так, цілком логічним було припустити, що до більшої протестної активності будуть схильні як найменш, так і найбільш патріотично налаштовані прибічники політико-ідеологічних течій (перші активно протестуватимуть проти існуючого ладу, другі – активно відстоюватимуть національну ідею). До речі, ця гіпотеза знайшла своє підтвердження при аналізі впливу політико-ідеологічної ідентичності студентів на рівень їхньої готовності до участі в акціях протесту. Більш високу готовність до протестної участі демонструють прихильники комуністичного (26% вказали, що готові протестувати навіть за наявності небезпеки постраждати) і радикально-націоналістичного напрямку (відповідно, 25%), тоді як в інших групах цей показник не перевищував 20% [3].

Притаманний прибічникам радикально-націоналістичного напрямку найвищий рівень протестної активності разом з високим рівнем інтересу до політики та особистісної значимості ідентифікації з представниками спільних по-

літичних поглядів може розглядатись як тривожний сигнал, який вказує на наявність нехай і незначної за кількістю, але потужної за потенціалом протестної сили радикального характеру, що за певних сприятливих умов може перетворитися на діючу силу націоналістичного напрямку. За останніх світових подій (збільшення випадків екстремізму, тероризму тощо) навіть така незначна за кількістю група потребує окремої дослідницької уваги.

Головний висновок нашого дослідження полягає в тому, що сьогодні передчасно говорити про сформованість та усталеність політико-ідеологічних уподобань українського студентства. Адже за умов фрагментарного інтересу до політики та участі в ній політико-ідеологічна самоідентифікація майбутніх фахівців здебільшого заснована на певних загальних, досить розпливчастих, неглибоких уявленнях щодо тих чи інших політико-ідеологічних течій. Це, у свою чергу, означає, що динаміка цього процесу найближчим часом залежатиме від таких чинників, як соціально-економічне самопочуття кожної соціальної групи, оцінка нею конкретних дій політичних лідерів та ефективність впливу PR-технологій. У цьому контексті набуває актуальності дослідження політичної соціалізації як скерованого процесу, спрямованого на формування політичної компетентності українського студентства, адже від цього залежатиме не тільки усвідомленість задекларованих політико-ідеологічних ідентичностей, але й послідовність їхньої реалізації у відповідних формах соціально-політичної активності.

-
1. *Резнік О.* Політична самоідентифікація особистості за умов становлення громадянського суспільства / О. Резнік. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2003. – 184 с.
 2. *Руженцева В.І.* Політико-ідеологічні ідентифікації українського студентства: фактори впливу / В.І. Руженцева // Укр. соціум. – К., 2005. – № 1 (6). – С. 44–53.
 3. Українське студентство у пошуках ідентичності : моногр. ; [за ред. Арбеніної В.Л., Сокурянської Л.Г.]. – Х. : Харків. націон. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2012. – 520 с.

References

1. *Reznik O.* Politychna samoidentyfikacija osobystosti za umov stanovlennja gromadjans'kogo suspil'stva. K., Instytut sociologii' NAN Ukraїny, 2003, 184 s. [in Ukrainian].
2. *Ruzhenceva V.I.* Polityko-ideologichni identyfikacii' ukrai'ns'kogo studentstva: faktory vplyvu. Ukrai'ns'kyj socium. K., 2005, № 1 (6), s. 44–53. [in Ukrainian].
3. Ukrai'ns'ke studentstvo u poshukah identychnosti: monografija; [za red. Arbjeninoi' V.L., Sokurjans'koi' L.G.]. H., Harkivs'kyj nacional'nyj universytet imeni V. N. Karazina, 2012, 520 s. [in Ukrainian].

Отримано 14.11.13

В. И. Кутырева, канд. социол. наук

ПОЛИТИКО-ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ
УКРАИНСКОГО СТУДЕНЧЕСТВА: ДИНАМИКА И АКТУАЛЬНОЕ
СОСТОЯНИЕ

Проанализированы политико-идеологические самоидентификации украинского студенчества как субъекта политики, взаимозависимость этих процессов и формирование у будущих специалистов интереса к политике, соответствующей гражданской позиции, определенных политических установок и действий. Автор подчеркивает, что зафиксированная в процессе исследований, проведенных среди украинских студентов сотрудниками кафедры социологии Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина в 2001–2002 гг. и 2008–2009 гг., динамика политико-идеологических самоидентификаций студенчества позволяет говорить о том, что проект построения независимого национального государства, основанного на демократических принципах, актуализировал в сознании молодых людей национально-демократические идеологические ценности; в то же время увеличение количества сторонников левого направления может свидетельствовать о росте социальной неудовлетворенности и, соответственно, протестного потенциала студенчества.

Ключевые слова: политико-идеологические самоидентификации, политико-идеологические идентичности, студенчество, политическая активность, интерес к политике.

V. Kutyryova, PhD (Sociology)

V. N. Karazin Kharkiv National University

POLITICAL AND IDEOLOGICAL SELF-IDENTIFICATIONS
OF UKRAINIAN STUDENTS: DYNAMICS AND CURRENT STATUS

The article dwells upon the analysis of political and ideological self-identifications of the Ukrainian students as the subject of politics; the interdependence of these processes and formation of future professionals' interest in politics; relevant civil position; certain political attitudes and actions. Article is based on the research results conducted among the Ukrainian students by staff of Sociology department of the *V. N. Karazin Kharkiv National University* in 2001-2002 and 2008-2009. The analysis of political and ideological self-identifications dynamics of the students suggests that the project of building an independent national state based on democratic principles, actualized in the minds of young people the national-democratic ideological values; at the same time the increasing number of supporters of the left direction can testify about the growth of social discontent and, accordingly, the protest potential of students.

Keywords: political and ideological self-identifications, political and ideological identities, studentship, political activity, interest towards politics.